

Odgovor na prigovore o hipnotizmu.

12. O dopuštenosti hipnotizma.

(Svršetak.)

Piše: Dr. Josip Carević — Spllt.

Gosp. dr. Pazman veli:

α) »Po mojem mnijenju kriva je pre-
»misa, da su uzroci hipnotizma naravni,
»dosljedno ne odobravam ni zaključak,
»da su hipnotički fenomeni s moralnoga
»gledišta dopušteni« (str. 281.).

β) »Taj razlog (za dopuštenost) na-
»vodi g. pisac slijedećim riječima: »...jer
»se slični pojavi događaju u naravnom
»snu i somnambulizmu, koji nas za neko-
»liko vremena lišavaju svijesti i upo-
»rabe umne meći, a ipak nijesu po sebi
»ništa zla...« To nije, molim lijepo, logi-
»čan zaključak, kao što ne bi bio ni ovaj:
»san je sličan smrti prema onoj poznatoj:
»Somnus est imago mortis.

γ) »No po moralu dozvoljeno je prouz-
»ročiti sebi ili drugom san. Dakle po mo-
»ralu je dozvoljeno prouzročivati sebi
»ili drugomu smrt« (str. 281.).

a) Hipnotizovanje je po sebi čin indiferentan.

Odgovaram na α): Premisa, da su uzroci hipnotizma prirodni, nije nipošto kriva, nego je baš vjerojatna, o čemu se je mogao svatko uvjeriti, tko je pročitao moju raspravu o hipnotizmu i ovaj odgovor.

Iz ove premise ne zaključujem neposredno, da je hipnotizovanje naprosto čin uvijek dopušten, kako mi to prigovara g. kritičar, već zaključujem, 1. da je hipnotizovanje, uzevši ga apstraktno i specifično, čin po sebi, po svomu predmetu (ex objecto), ćudoredno (moralno) indiferentan, a 2. da postaje dopušten ili nedopušten u konkretnom slučaju (in individuo) ovisno o namjeri (intentio, finis) hipnotizatelja i o okolnostima (circumstantiae), u kojima se obavlja. Ovo ću obrazložiti slijedećom argumentacijom.

1. Moralna filozofija¹⁵⁵ razlikuje kod svakog ljudskog čina (actus humanus) dvostruku moralnost, naime vanjsku i nutarnju. Vanjska moralna dobrota ili zloća jest ona, koja pripada činima i predmetima ovisno o zapovijedi zakonoše ili starešine, takovi dakle činovi i predmeti jesu dobri ili zločesti samo zato, jer su zapovjedeni ili zabranjeni, kao n. pr. jabuku pojesti ili ne pojesti, šetati, pisati itd. Nutarnja pak dobrota ili zloća¹⁵⁶ čina jest ona, koja pripada predmetima ili činima prije ikakove zapovijedi zakonoše, t. j. koja se nalazi u samoj njihovoj biti i naravi, kao n. pr. ljubav Božija, umjerenost jest dobar predmet i čin po svojoj naravi; a laž i kriva zakletva jest zločest čin po svojoj naravi.¹⁵⁷

Nadalje one ljudske čine,¹⁵⁸ koji uzeti apstraktno ne posjeduju ni vanjsku ni nutarnju moralnu dobrotu ili zloću, filozofija nazivlje moralno indiferentnima. U stvari veli sv. Toma, da onaj čin posjeduje moralnu specifičnu dobrotu, čiji predmet se sudara sa zdravim razumom, a naprotiv onaj čin je specifično zločest, čiji se predmet kosi sa zdravim razumom, dok je onaj čin, o čijem predmetu razum ništa ne određuje, bez opredijeljene moralnosti, t. j. ćudoredno indiferentan.¹⁵⁹ Nu hipnotizovanje jest čin, koji, uzmemo li

¹⁵⁵ Willems, Philosophia moralis p. 104. Treviris 1908.

¹⁵⁶ Bonitas et malitia moralis interna; sr. Noldin, Theol. moralis p. 69.

¹⁵⁷ Actus intrinsece in se malus.

¹⁵⁸ Ljudskim činom (actus humanus) nazivljemo onaj čin, koji protječe od slobodne volje (a deliberata voluntate) i s pozornošću razuma (cum advertentia rationis).

¹⁵⁹ Summa Theol. I, II, q. 18, a. 8.

ga apstraktno, ne posjeduje specifične ni vanjske ni nutarnje moralne dobrote ili zloće. Dakle je hipnotizovanje u apstraktnom i specifičnom obziru čin moralno indiferentan.

Upogled gornjeg prednjaka treba razjasniti, u čemu sastoji pravilo (norma), po kojemu rasuđujemo nutarnju dobrotu ili zloću nekoga čina ili predmeta. Takovo pravilo (norma moralitatis) jest **ćudoredni red (ordo moralis)**. Ovaj red je sačinjen od trovrsnih odnošaja (relationes), koji pripadaju ljudskoj naravi, a iz kojih izvire razna čovječja prava i dužnosti. Ima naime prvo: odnošaj, koji veže čovjeka s Bogom, kao svojim prapočetkom i posljednjom svrhom (religija); postoji drugo: odnošaj, koji spaja čovjeka sa ostalim stvorovima bilo razumnim bilo nerazumnim; jer je čovjek po svojoj naravi upućen, da živi u društvu sa ostalim ljudima (socijalni odnošaji) i da se služi materijalnim stvarima, koliko mu je potreba, da postigne cilj svoga života; napokon treće: postoji odnošaj čovjeka prema samomu sebi (individualni odnošaj); ljudi su naime od Stvoritelja opskrbljeni mnogim i različitim moćima i sklonostima, koje su po samoj naravi tako uređene, da niže služe višima, i da više moći upravljaju nižima. Evo ovaj moralni red jest pravilo (norma), po kojem možemo prosuditi, koji su čini po svojoj naravi dobri, a koji zli. Čini i predmeti, koji se slažu s moralnim redom, posjeduju nutarnju dobrotu, a koji se s njim kose, posjeduju nutarnju moralnu zloću (sunt intrinsece in se mali), inače indiferentni.

Prema tomu moralni red iliti razumna narav potpuno posmatrana (natura rationalis qua talis complete spectata), t. j. posmatrana u sebi i u svojim odnošajima, jest bližnje objektivno pravilo ćudoređa (norma moralitatis obiectiva et proxima); daljnje objektivno pravilo ćudoređa jest razum Božji, u koliko sadrži uzorke pojmova svih stvari; razum pak Božanski začimlje pojmove o ograničenim stvarima, gledajući neizmjerne savršenosti svoje Božanske naravi, zato upravo narav Božanska, kao temeljni prauzor svih stvari, jest najdublje i temeljno objektivno pravilo ćudoređa (est fundamentalis, radicalis et ultima norma moralitatis).¹⁶⁰ Bližnje subjektivno pravilo ćudo-

¹⁶⁰ Willems, *Philosophia moralis* p. 76 Coconnier o. c. p. 262.

ređa (norma proxima subjectiva) jest razum ljudski, t. j. u koliko upoznaje moralni red iliti bližnje objektivno pravilo ćudoređa i nama ga pokazuje, te upravlja našim činima. Zato veli gore sv. Toma, da je dobro ono, što se slaže sa razumom, a zlo da je ono, što se kosi sa razumom. Ovim je dakle naznačena nutarnja narav, sućstvo, suština moralnog čina. Moralni red jest formalan nutarnji uzrok (causa formalis) ćudorednog čina. Izvanjski pak moralni uzrok ćudorednog čina jesu moralni zakoni: naravni zakon, pozitivni zakon Božanski i ljudski, te što iz toga slijedi, naime obvezatnost i sankcija; a u konkretnim činima: namjera i okolnosti.

Sad je red da obrazložimo donji prednjak, a onda nužno slijedi zaključak.

a) Hipnotizovanje ne posjeduje vanjske specifične moralnosti, jer ne postoji niti kakov naravni ili pozitivni zakon, da se hipnotizovanje mora obavljati, niti kakova zabrana, da se hipnotizovanje ne smije nikada obavljati. Prema tomu htjeti hipnotizovati sebe ili drugoga nije čin specifično dobar, jer ga ne propisuje nikakov zakon, ali isto tako nije niti čin specifično zločest, jer ga nikakav zakon ne zabranjuje. Dakle je hipnotizovanje čin, a *praktično* ga uzevši, specifično indiferentan.¹⁶¹

b) Hipnotizovanje ne posjeduje niti *nutarnje* moralne dobrote ili zloće, t. j. nije čin u sebi dobar ili zločest (actus intrinsece in se bonus vel malus). Nutarnja moralnost čina ovisi o tomu, da li se ovaj slaže sa moralnim redom ili se s njim kosi. Nu hipnotizovanje po sebi niti se kosi niti se slaže sa moralnim redom. Hipnotizam bi se kosio sa moralnim redom ili zato, jer je hipnotizam *vanprirodan*, t. j. djelo zločestoga duha i po tom hipnotizovanje saobraćaj sa zločestim duhom (commercium cum daemone), ili zato, što hipnotizam kao predmet čina (obiectum), premda prirodan, ipak sastoji od stanja nekoga i fenomena, koje razum osuđuje, jer se protive moralnom redu.¹⁶² Ali kod hipnotizma in abstracto ne nalazimo ni jedno ni drugo.

¹⁶¹ Cathrein, Moralphilosophie S. 153 ff. Herder, Freiburg im Breisgau 1911.

¹⁶² Jer čin prima vrstu od predmeta (actus specificatur ab objecto) Summa Theol. I, II, q. 19, a. ½.

Ne prvo, jer smo dokazali vjerojatnost prirodnosti hipnotizma i obrazložili, da se prirodni uzroci ni kod vulgarnog ni kod višeg hipnotizma ne mogu isključiti i po tom smo zaključili, da je hipnotizam prirodna pojava, oslonom na načelo, da u praksi imamo držati prirodnim sve one fenomene, kod kojih nam nije očito i sigurno, da prekoračuju prirodne sile; tim više, što je ovo načelo najopćenitije ne samo među filozofima, nego i među sv. ocima i bogoslovcima, a potvrđuje ga i sv. Alfons (S. Alphonsus l. 3. n. 20.).¹⁶³

Ne drugo, jer iz raščimbe (analize) hipnotizma, koju ćemo sada ukratko napraviti, ne proistječe ništa, što bi u hipnotizmu osuđivao razum, kao nešto, što se po sebi kosi sa naravljju ljudskom i sa moralnim redom; ali isto tako ne proistječe ništa, što je po sebi naređeno od vrhovnog pravila ćudoreda, t. j. sa moralnim redom i što bi po tom razum nalagao kao predmet ili čin po sebi dobar. Dakle je hipnotizam nešto po sebi specifično ćudoredno indiferentna.

Hipnotizam jest posebno psiho-fiziološko stanje, u kojemu hipnotizovana osoba cijeni istinitim ono, što joj se sugerira, te poradi umjetnog sna, koji joj priječi upoznati istinu, ide za tim, da izvrši ono, što joj riječi sugestije označuju. Nu prosto upravljanje riječi nekoj osobi po sebi nije čin ni zao ni dobar, već moralnu svoju vrijednost dobiva od namjere osobe, koja govori i od okolnosti. Dakle je takav čin naprosto specifično indiferentan. Isto tako ono stanje izvanredne osjetljivosti i ushićenja mašte, u kojem se hipnotizovanoj osobi pričinja kao da vidi nešto, što u istinu ne opstoji (hallucinationes positivae) ili ne vidi ono, što je u istinu pred njom (hallucinationes negativae) i slično, po sebi ne može biti ništa zla, jer se bitno isti fenomen događa i u naravnom snu, s tom razlikom, što u naravnom snu sanje proistječu iz autosugestije, dok u umjetnom snu, t. j. hipnoz i takove fenomene prouzročuju riječi hipnotizatelja, koje u moždanima hipnotizovane osobe pobuđuju odnosne predodžbe. Iz svega ovoga se zaključuje djelatnost mašte, a nipošto njezino poremećenje i nered, i po tom nešto zla.

Nadalje nije po sebi nikakovo zlo niti ta činjenica,

¹⁶³ Ferreres, Comp. Theologiae moralis vol. I. p. 210, Barcinone 1913.⁶ Editor Eugenius Subirana.

što hipnotizovana osoba izgubi porabu razumnog slobodnog djelovanja.

S v. T o m a pri tumačenju pojma o zlu veli: »zlo je neposjedovanje dobra, koje nam pripada po naravi« (defectus boni, quod natum est et debet haberi;¹⁶⁴ ili »privatio debitae perfectionis«).¹⁶⁵ Prema tomu privremena obustava porabe razuma ne može biti zlo p o s e b i, p o n a r a v i, jer je čovjeku nemoguće neprestano imati porabu razuma, što po naravi pripada jedino čisto duhovnim bićima i Bogu.

Čovjeku pripada po naravi sposobnost razumnog djelovanja, ali ne neprestana poraba razuma i slobode. Nu u naravnom snu i hipnozi čovjek ne gubi sposobnosti razuma, nego samo porabu i to privremeno (... non incurrit homo damnun rationis, quantum ad habitum, sed solum quantum ad actum),¹⁶⁶ a isto vrijedi o s l o b o d i, koja slijedi razum (svijest).

Zato velim, da nije p o s e b i nikakovo zlo ni to, što je hipnotizovana osoba u svom djelovanju ovisna o volji hipnotizatelja, t. j. što nije slobodna, jer kao što nije moguće našoj naravi neprestano imati porabu razuma, tako joj nije moguće neprestano posjedovati niti porabe slobode; poraba slobode prirodno prestaje n. pr. u naravnom snu. Nadalje kao što je hipnotizovana osoba ovisna o sugestiji hipnotizatelja, tako je naravni špavaoc ovisan o okolnim predmetima, a katkada i o kojoj osobi, kako gore vidjesmo.

Ta ovisnost je dakle opet nešto prirodna čovjeku i nije nešto p o s e b i zla, kao što niti san nije po sebi zločest, zlom i nedopuštenom može postati ova ovisnost poradi izvanjskih okolnosti. Kao što razum hipnotizma po sebi ne osuđuje, tako ga niti ne naređuje.

Prema tomu s pravom i valjano zaključujemo, da svojevoljno hipnotizovanje nije čin po sebi ni zločest, ni dobar, nego i n d i f e r e n t a n. Možemo dakle o znanstvenom hipnotizovanju kazati ono, što sv. T o m a veli o i n d i f e r e n t n o m činu:¹⁶⁷ Takav čin po sebi nema opredijeljene vrste moralnosti. Postaje pak moralno dobar ili zločest prema tomu, kojim

¹⁶⁴ Summa Theol. qu. 59, a. 1.

¹⁶⁵ Aq. De Malo, qu. 1, a. 1, ad 1. (Cocconnier p. 271.).

¹⁶⁶ Aq. Supplementum art. 4, ad 1. (Cocconnier p. 169.).

¹⁶⁷ Summa Theol. I, II, qu. 18, a. 9, ad 1.

s v r s i je podređen, koje su o k o l n o s t i, i da li netko hipnotizam upotrebljava, kad treba, gdje treba, i kako treba (quando oportet, ubi oportet, et sicut oportet).¹⁶⁸

Ali pretpostavimo za čas slučaj, da je hipnotizovanje čin po sebi zločest, ne apsolutno kao n. pr. psost, laž, kriva zakletva, nego uvjetno, ipak bi se moglo dati, da katkada bude dopušten, kao što je katkada dopušteno ubiti čovjeka n. pr. nepravednog napadača u nužnoj obrani svoga života; općenita je naime nauka sv. T o m e i bogoslovaca, da prestaje obveza nekih uvjetnih zapovijedi, kad se njihovo strogo opsluživanje protivi namjeri zakonodavca, koja zahtijeva, da se ništa ne dogodi proti zdravom razumu,¹⁶⁹ ili kada je nužno izvršiti neki čin, koji po sebi nije u sukobu sa naravnim zakonom, kao n. pr. kada neko ubije nepravednog napadača, da obrani svoj život, jer drugoga sredstva nema, da se spasi, ili kada netko ubije zločinca, jer to zahtijeva opće dobro i sigurnost dobrih.¹⁷⁰ Nadalje uči sv. T o m a, da je svojstvo razborita liječnika pripustiti manju bolest, da se izliječi i ukloni veća;¹⁷¹ osim toga veli, da razborit čovjek ne smije pripustiti obustavu porabe svoga razuma, ako mu kao naknada zato iz obustave razuma ne pridode barem jednako vrijedno ili vrednije dobro.¹⁷² U ovakovim slučajevima mijenja se objekt čina, pak se zato mijenja i moralnost čina, jer dok je objekt zločest, dotle je i čin nužno i uvijek zločest.

Pretpostaviv ovo, C o c o n n i e r, A n t o n e l l i, L a p p o n i i toliki drugi katolički strukovnjaci donose izjave liječnika, iz kojih se razabire, da dobri učinci, koji iz hipnoze slijede u mnogim bolestima vrlo nadmašuju štetu, koja pridolazi iz privremene obustave razuma i loše učinke, koji odatle nastanu. Stoga možemo s pravom zaključiti, da bi hipnotizam katkada bio dopušten i onda, kada bi pretpostavili, da je hipnotizovanje čin po sebi uvjetno zločest. Prigovor dakle g. kritičara nema temelja.

2. Istina je, da iz hipnotizovanja slijede dobri i loši učinci, ali moralna filozofija uči, da je dopušteno postaviti čin, iz ko-

¹⁶⁸ Aq. De Malo, q. 2, a. 5. (Coconnier p. 287.).

¹⁶⁹ Summa Theol. I, II, qu. 100, a. 8.

¹⁷⁰ Summa Theol. II, qu. 64, a. 2.

¹⁷¹ Commentarius in II. Cor. c. 12, l. 3 (Coconnier).

¹⁷² Supplementum q. 49, a. 1 (Coconnier).

jega slijedi dobar i loš učinak, 1. ako je dotični čin u sebi dobar ili barem indiferentan; 2. ako dobari učinak barem jednako neposredno slijedi (aeque immediate sequatur) kao i loši; 3. ako postoji za to razmjerno jaki razlog (ratio proportionate gravis), a 4. ako je namjera djelujuće osobe poštena. Nu hipnotizovanje je čin po sebi specifično moralno indiferentan; dobri i loši učinci slijede tako, da se loše može dosta ograničiti i mogu ih nadmašiti dobri učinci, ako hipnozom liječi valjan liječnik; bolestan čovjek posjeduje ozbiljni i jaki razlog, da propusti loše učinke hipnotizma, e da njim postigne zdravlje ili poboljšanje zdravlja. Dakle ima konkretnih slučajeva, kada je dopušteno hipnotizovati ili biti hipnotizovan.

Nadalje, pošto čin hipnotizovanja uzet apstraktno po svom predmetu (ex objecto), t. j. iz nutarnjih razloga, nije specifično ni dobar ni zločest, nego indiferentan, to može da bude u konkretnom slučaju dobar ili zločest uslijed namjere hipnotizatelja (poticala, motiva) i okolnosti, u kojima se hipnotizovanje obavlja; ovo su zapravo izvanjski uzroci moralnosti nekoga čina (causae extrinsecae moralitatis). Zato i hipnotizovanje, premda nije čin zločest zbog nutarnjih uzroka (po sebi), može ipak postati zločestim zbog slabe namjere, ako ga se vrši u nedopuštene svrhe, kao što bi bile n. pr. zgoljni materijalni dobitak, ili puka izvjedljivost i zabava. Ovo je upravo razlog, zašto se je moralo zabraniti Zitolu pravljenje javnih hipnotičkih pokusa; jer tu nije bilo drugih poticala nego li Zitolov privatni materijalni dobitak, te izvjedljivost i zabava publike, koja se bijaše neuredno pomamila za štetnim hipnotičkim pokusima; tim više, što se je Zitolo na mnogo mjesta pokazao šarlatanom, a izgleda, da se je u nekim prigodama kao i po privatnim kućama upuštao i u spiritizam. Ovo se mora zaista najoštrije žigosati; jer što se tiče hipnotizma, dobitak i zabava nijesu dostatni razlozi, da se pripuste loši učinci, koje hipnotizam sobom nosi; a što se tiče spiritizma, taj je u svakomu slučaju strogo zabranjen. I okolnosti nekoje čine hipnotizovanje nedopuštenim, kao n. pr. a) Ako je hipnotizatelj u bližnjoj pogibelji, da zlorabi hipnotizovanu osobu. b) Kada prijeti očita pogibelj po zdravlje duše i tijela dotične osobe. c) Kad bi obzirom na prisutne nastala sablazan, ako bi naime gledaoci i sudionici svojim primjerom druge na-

veli, da hipnotičke pokuse na laku ruku i bez dovoljnog razloga proizvadjaju. Ovakovi izvanjski moralni razlozi su uzrok, da su u mnogim državama javni hipnotički pokusi strogo zabranjeni, a takovu zabranu je pohvalio i međunarodni hipnotički sastanak, obdržavan u Parizu godine 1889.

Stoga je sv. Crkva Kristova, taj stup i temelj istine, u svojim mudrim odlukama od god. 1840., 1847. i 1856., u suglasju sa zdravom filozofijom, upozorila na pogibelji, koje prijete od hipnotizovanja

Ipak sv. Crkva nije osudila apsolutno svaku porabu hipnotizma, nego samo zlorabu.¹⁷³ Dapače počevši od godine 1856. sv. Stolica nije izdala nikakve odluke, kojom se osuđuje hipnotizam, premda joj je bilo dobro poznato, da ga mnogi kršćani katolici umjereno rabe u poštene svrhe.¹⁷⁴

Ima dakle slučajeva i ako rijetkih, kada je hipnotizovanje dozvoljeno i to a) u svrhe liječenja onih bolesti, o kojima se veli, da ih hipnotizovanje uklanja, kao n. pr. histerije, epilepsije, nervoznosti, boli kod operacija i t. d., ali uz slijedeće uvjete: 1. Bolest mora biti takova, da ju se ne može drugačije izliječiti van hipnozom, ili da se može jedino hipnozom postići poboljšanje takove bolesti. 2. Dotični bolesnik mora sam hipnotično liječenje zatražiti i prihvatiti. 3. Hipnotizatelj ima biti vrstan liječnik i vještak u stvari, pošten i takav, da o njemu ne postoji nikakova zla slutnja; nadalje hipnoza se ima proizvesti dopuštenim sredstvima. 4. Sugestije moraju biti poštene i prikladne za vrstu bolesti. 5. Hipnotizovanje se mora obaviti pred osobom, u koju se pouzdaje hipnotizovano čeljad, i uz obdržavanje svih pravila poštenja i ćudoreda.

Ovo mnijenje zastupaju svi liječnici, pak pisci: **Meric**, *Le Merveilleux et la science*. Paris. I. c. Ch. 2, page 233; **Matiusi**, *Fisica razionale*, P. II. p. 571 ss. **Lehmkuhl**, *Theol. moral.* n. 994 nota. **Berardi**, *Casus conscientiae*. **Génicot** o. c. vol. I. n. 272. **Noldin**, *Theol. moralis* v. II. p. 750 i t. d.¹⁷⁵ Do-

¹⁷³ Remoto tamen omni errore, sortilegio... usus magnetismi non est moraliter vetitus, dummodo non tendat ad finem illicitum. Schneider, *Der neuere Geisterglaube* (Willems p. 329. vol. II).

¹⁷⁴ Génicot o. c. p. 254. vol. I.

¹⁷⁵ Antonelli o. c. p. 51. v. II.

pušteno je dakle hipnotizovanje u svrhe liječenja, kada dobri učinci, što odatle slijede, nadmašuju loše učinke hipnoze, koji onda postaju sporedna stvar, jer pridolaze slučajno (per accidens). Zato ispoređuje Lapponi hipnotizovanje sa velikim kirurgičnim operacijama i veli, kako su ove katkada dopuštene, tako je dopušteno katkada i hipnotizovanje.¹⁷⁶

Nadalje hipnotizovanje je dozvoljeno b) u znanstvene svrhe. Proučavanje je hipnotičkih pojava dopušteno, ako se upotrebi dužna pažnja, e da se štetne posljedice što više ograniče, jer tada dobri učinci, koji iz proučavanja ovakovih pojava proistječu po ljudsku zajednicu, nadoknađuju i nadmašuju štetne učinke, koji u tom slučaju slučajno slijede. Zato s pravom o hipnotizovanju veli G é n i c o t: »ozbiljni razlozi »jesu: liječenje onih bolesti, proti kojima ne postoji drugo potpuno neškodljivo sredstvo; pak napredak nekih znanosti, »biva liječništva i psihologije, koji se može postići ovakovim pokusima.

»Osim toga cijenimo, da se može dopušteno rabiti hipnotizam, e da se odstrane ili barem umanje nekoje zle sklonosti, »koje poradi svoje žestine oduzimlju ili umanjuju slobodu djelovanja, n. pr. sklonost na samoubojstvo, na neka opojna pića »i t. d. U takovom se naimе slučaju ne oduzimlje poraba ljudske slobode, nego se samo odstranjuje posebna zapreka, koja »smeta ispravnoj porabi slobode; i to se slobodno oduzimlje, jer pretpostavljamo, da se čeljade dragovoljno podaje »hipnotizatelju, e da postigne spomenuti dobri učinak. U ostalom pomoću hipnotičkih sugestija htjeti potpuno i za »uvijek oduzeti slobodu zla djelovanja (libertatem ad »malum) u istinu je i n e m o g u ć e i protivi se o d r e đ e n i j u Božjem« (str. 257.).

Premda cijenim, da se nema podavati važnosti hipnotizovanju upogled uzgoja i poboljšanja volje, ipak se ne bih usudio nekoga od toga sredstva odvrćati — obzirom na razloge, što ih navodi isusovac G é n i c o t — kad bi dotičnik, između ostalih naravnih sredstava, pokušao i hipnotizovanje. Svakako takvoj bi osobi preporučio, da se od hipnotizovanja ne nada pravom moralnom poboljšanju, koje bitno sastoji u tomu, da čovjek razumom, prosvijetljenim božanskom

¹⁷⁶ Lapponi o. c. p. 225.

na ukom Kristovom, upozna zlo, te da srce odvrne od zla i prikloni dobru, a to činom svoje volje, ojačanim božanskom milošću Kristovom, koji čin treba da bude slobodan i krepostan, što se postizava uz porabu naravnih sredstava, razmišljanjem, molitvom usmenom i rabljenjem sv. sakramenata, tih nepresušivih izvora božanske milosti, koje Krist daje u pohranu svojoj sv. Crkvi, da nas ojačaju i uzgoje do kršćanskih čelik-značajeva poput najvećih značajnika kršćanstva: sv. Pavla¹⁷⁷ i sv. Augustina.¹⁷⁸

b) Prispodoba o snu i smrti ne odgovara.

na β): Razlog ima glasiti ovako: »jer se bitno slični pojavi događaju u naravnom snu i somnambulizmu«, a onda je zaključak posve ispravan, jer ako obustava uporabe razuma u naravnom snu nije nešto po sebi zla, nego nešto indiferentna, kako malo prije obrazložismo, onda takav bitno slični fenomen ne može biti niti u hipnotizmu nešto po sebi zla, nego naprosto nešto indiferentna.

Nadalje glede prispodobe, koju navada g. kritičar, odgovaram: nego paritate, jer između sna i smrti nije nikakova bitna niti prava, nego samo prividna sličnost, a različitost je ko od neba do zemlje upravo ogromna, u bitnosti kontradiktorna, kao između života i nijekanja života, jer tko spava taj živi, a tko je mrtav, u tomu više života nije; dočim je između hipnotizma i sna, kako gore obrazložismo, bitna sličnost, a izvanjska, a kcidentalna različitost. Zato ako je san sa svojim fenomenima nešto po sebi naravna i indiferentna, onda je i tomu bitno slična hipnoza sa svojim fenomenima, nešto po sebi naravna i indiferentna.

I ovdje moram upozoriti, da iz prirodnosti neposredno zaključujem samo moralnu indiferentnost hipnotizma, jer moralna dobrota ili zloća njegova ovisi o drugim okolnostima, dočim g. kritičar iznosi i ovaj prigovor, kao da bih ja zaključivao neposredno vazdašnju dopuštenost hipnotizma. Padaju po tom prigovori i zaključak g. kritičara, da je hipnotizam naprosto i vazda nedopušten i nemoralan.

¹⁷⁷ »Milošću sam Božijom ono što sam« 1 Kor. XV—10.

¹⁷⁸ »Nemirno je srce naše, dok ne počine u Bogu«. Ispovij. I—1.

13. Hipnotizam i spiritizam.

α) »Na zadnju točku prigovaram, da »g. pisac skroz subjektivno i svojevoljno »tvrđi, da su fenomeni spiritizma bitno »različni od hipnotičkih. β) Čim on to do- »kazuje? Evo razloga, »jer očito preko- »račuju djelovanje naravnih sila, te ih »moramo pripisati djelovanju zločestog »duha«... Ovo je samovoljna tvrdnja i po logici pogreška, koja se zove petitio principii. U ovoj se stvari poglavito »o tom radi, barem je to zadaća filozofije, da ispita narav fenomena hipnotičkih, pa na temelju filozofskih načela »pronađe istinu, naime: da li su fenomeni »hipnotički proizvod naravnih sila ili »nadnaravnih. O tom se radi. Do sada još »nikomu nije pošlo za rukom, da pronade »bitnu razliku između jednih fenomena »i drugih, a držim, da se to ni ne može. »Dapače između jednih i drugih ni nema »razlike. Među jednima i drugima imade »takovih, koji se očito imadu pripisati »nadnaravnoj sili, a za druge je to dvojbeno, dok opet nekoji su takove naravi, »da bi ih mogla proizvesti sila naravska.« γ) »G. pisac, rekao bih, zaključivao »je ovako: ovaj slučaj, što ga je Zitolo »izveo, takov je, da bi se mogao protumačiti kao učinak prirodne sile. Ergo to »je učinak prirodne sile. Ali logika veli: »a posse ad esse non valet illatio« (str. 283.).

Odgovaram na α): Nije istina, da je to subjektivna i samovoljna tvrdnja, kad velim, da su hipnotizam i njegovi fenomeni bitno različiti od spiritizma i njegovih fenomena, već je to tvrdnja objektivna, koja se temelji na slijedećim razlozima:

1. Hipnotizam i spiritizam su slični jedino u tomu, što su im obojici pojavi izvanredni, ali razlike su ogromne.

Kako se dobro razabire iz čitavog dosadašnjeg raspravljanja, hipnotizam je neko psihofiziološko stanje sa izvanrednim fenomenima, koji vjerojatno imaju svoj dostatni uzrok u prirodnim silama, jer se bitno identični, dapače i neki potpuno identični fenomeni, događaju i izvan hipnoze, uslijed prirodnih sila, kao što to opažamo n. pr. kod osoba prirodno spopadnutih od letargije, katalapsije i somnambulizma naravnoga, dočim fenomeni spiritizma u suštini prekoraču veoma djelovanje svih prirodnih zakona. Istina je, da se je tu dokazalo mnogo prijevara, ali su učenjaci ustanovili i mnogo fenomena spiritizma, koji su u očitom protuslovlju sa prirodnim zakonima, uslijed česa ih moramo pripisati prekoprirodnim silama, kao n. pr. kada se izolovani stol sam po sebi miče i diže u vis proti sigurnim prirodnim zakonima teže i ravnovjesja; kad stroj za pisanje sam piše razumljive izreke, a da njim nitko ne pokreće; kada stolovi sami udarcima noge točno odgovaraju na upite ili nevidljiva ruka piše odgovore na ploči. U svim ovim slučajevima, ako je sigurno isključena svaka varka, s pravom zaključujemo, da tu djeluje neko nevidljivo biće, različito od medijuma i ostalih prisutnih osoba, koje biće pokreće stolovima; a ujedno to mora biti razumno biće, pošto daje razumne odgovore i razumljivo piše. To biće je dakle nevidljivo i razumno, t. j. duh; ali ne dobri duh, jer se protivi naravi dobrog duha nanositi čovjeku duševne, tjelesne i moralne štete, koje po priznanju svih liječnika i samih pristaša spiritizma takovi pokusi prouzročuju; dakle je to zločesti duh. U hipnotizmu dakle djeluju prirodne sile, a u spiritizmu zločesti duh; zato je hipnotizam katkada čudoredno dopušten, a spiritizam, kao saobraćaj sa zločestim duhom, uvijek zabranjen.¹⁷⁹ Evo prve ogromne razlike.

2. U hipnotizmu se pokazuje isključivo i samo kod hipnotizovane osobe ono neobično stanje, koje ju čini predmetom čuđenja; ono, što pokusno čeljade djeluje, ne prekoračuje djelokruga njegove osobnosti i njegovih individualnih odnošaja; naprotiv kod spiritizma izvanredni pojavi nijesu ograničeni samo na medijum, nego se odnose i na okolo prisutne, a protežu se katkada i na daleke i odsutne osobe.

¹⁷⁹ Carević o. c. p. 77.

3. U hipnotizmu izvanredni fenomeni nastaju utjecajem, što ga druga osoba vrši na pokusno čeljade; naprotiv u spiritizmu medijum sam oko sebe, na stanoviti način, zameće i pobuđuje one čudne pojave, što ih gore napomenusmo. Hipnotizovana je osoba u hipnotizmu dakle *patients*; a u spiritizmu medijum jest *agens*.

4. Fenomeni hipnotizma odnose se isključivo na živa osjetna bića, jer je u hipnotizmu glavni čimbenik mašta; naprotiv fenomeni spiritizma zahvaćaju i neživa, anorganska bića i mrtvu tvar. Nitko nikada na to nije mislio niti uspio, da znanstvenim hipnotizmom objektivno kojim-god načinom djeluje na sjedalice, stolove ili posude neke sobe; naprotiv u spiritizmu vrlo često svi ovi predmeti igraju jako važnu, a katkada i glavnu aktivnu ulogu.

5. Hipnotizam nam predstavlja posebno stanje nekih živih bića, uslijed kojega jedan dio moći prestaje djelovati, dok se više ili manje povećava djelatnost drugih moći; naprotiv spiritizam nam predstavlja razvitak novih sila, koje u naravi ne vidimo da ikada djeluju, a kad djeluju u spiritizmu, teže za tim, da poruše i poremete svaki pa i najstalniji, najopćenitiji i rekao bih baš temeljni prirodni zakon.¹⁸⁰

6. Zastupatelji istovjetnosti hipnotizma i spiritizma navadaju, da se lako prelazi od hipnotičkih fenomena na spiritistične tako, da se u istinu vrlo često prvima pridružuju i s njima se miješaju i izmjenjuju drugi u tako zvanom hipnospiritizmu. Nu odatle možemo logično zaključiti samo to, da često puta hipnotizam biva izrabljen u svrhe, e da posluži kao propusnica za nedopušteni spiritizam, što je bio slučaj i kod Zitola; ali nipošto odatle ne slijedi njihova bitna istovjetnost, kako to tvrdi g. kritičar. Tä, u stvorenoj naravi vidimo mnogo drugih fenomena u istim izmjeničnim odnošajima, u kakovim se međusobno nalaze hipnotizam i spiritizam, pa ipak nikomu ne pada na pamet, da zamijeni jedne s drugima. U ljetnim olujama nastaju, združuju se, miješaju i izmjenjuju i gromovi i krupa, ali ipak nitko se ne smatra u pravu, da odatle zaključi istovjetnost groma i krupe.

Vjetar, munja i kiša, u istim okolnostima, razvijaju se istodobno i izmjenjuju se; ipak niti je vjetar munja, niti su

¹⁸⁰ Lapponi o. c. p. 160.

vjetar i munja kiša; svaka naime od ovih triju stvari ima svoj različiti uzrok i različitu fizičku genezu, uslijed česa svaka pojedina može nastati neovisno od druge. Zato je potpuno neispravan zaključak, kad g. kritičar veli:

»Zgrabi ti stvar konkretno; pomisli naime, tko se bavi »hipnotizmom, kako je nastao, koja mu je genealogija, kako se »proizvode učinci (ovisno o volji), koje su im kobne posljedice, »za zdravlje tjelesno, za dušu, za ćudoređe, za vjeru— pa »sve to kad promotriš, lako dolaziš do za- »ključka bez osobitog oštroumlja, da je to »stvar nemoralna i zla, koja sa prirodnim si- »lama nema saveza, uprav kao ni spiriti- »zam!« (str. 283.)

Na ovo s pravom opaža čuveni Lapponi: »Između »hipnotizma i spiritizma prolazi čitavi jaz; jedna pojava je »potpuno različita od druge, te je ogromna i vrlo škodljiva po- »greška miješati jedno s drugim. Ima pisaca, inače vrlo vri- »jednih, koji upogled hipnotizma i spiritizma prouzročuju žal- »osnu i znanosti vrlo škodljivu zbrku pojmova.«¹⁸¹ A učeni prirodoslovac Antonelli veli: »... radi se o stvari vrlo važ- »noj, obzirom da se dandanas (hipnotizam) upotrebljava kao »metoda za liječenje mnogih bolesti i obzirom, da ne mali broj »pisaca pobrkava hipnotizam sa spiritizmom, ili ga smatra »dijelom spiritizma, te ga odsječito osuđuje i u svakom slu- »čaju zabranjuje. Ovakovo je postupanje i vrlo pogibeljno u »praksi i sasna protuznanstveno.«¹⁸²

na β): U razlaganju o bitnoj različitosti između hipnotizma i spiritizma nije počinjena logička pogreška zvana »petitio principii«. Takova pogreška nastaje, kada netko pretpostavlja kao dokazano ono, što se tek ima dokazati. Nu to nije slučaj kod moga razlaganja, jer ono, što rekoh, može se svesti u slijedeći silogizam:

Dva pojava, kojih narav zahtijeva bitno različite tvorne uzroke, jesu međusobno bitno različiti. Nu hipnotizam i spiritizam jesu takova dva pojava. Dakle hipnotizam i spiritizam jesu međusobno bitno različiti.

¹⁸¹ Lapponi o. c. p. 157.

¹⁸² »Quae praxis et valde periculosa est et omnino antiscientifica« Antonelli o. c. vol. II p. 37.

Ovdje je trebalo obrazložiti donji prednjak, da naime narav hipnotizma zahtijeva prirodne uzroke, a narav spiritizma bitno različite vanprirodne uzroke. Ali to sam i učinio u raspravi o hipnotizmu, a nijesam toga nipošto pretpostavio; tã, čitava moja rasprava upravo o tom radi, da ispita narav fenomena hipnotičkih, pak na temelju filozofskih načela pronade istinu, naime: da li su fenomeni hipnotički proizvod naravnih sila ili nadnaravnih; slično pak ispitujem spiritistične fenomene¹⁸³ na koncu, nakon raspravljajanja od 88 stranica, dolazim do zaključka, da hipnotizam u praksi imamo smatrati prirodnim psihičnim saobraćajem, a spiritizam vanprirodnim saobraćajem sa zločestim duhom. Nema dakle tu mjesta logičnoj pogrešci zvanoj petitio principii, jer ono, što se ima obrazložiti, nije pretpostavljeno kao obrazloženo, nego je obrazlaganje toga gotovo jedini i čitavi sadržaj rasprave. Sad je pak ova bitna razlika još bolje obrazložena, jer gore pod *α*) navedoh po Lapponiju uz bitno različite tvorne uzroke hipnotizma i spiritizma, također četiri bitno različita svojstva jednog i drugoga pojava.

Stoga g. kritičar neispravno i bez dokaza tvrdi: »do sada još nikomu nije uspjelo da pronade bitnu razliku između jednih fenomena i drugih, a držim, da se to ni ne može«!

Nadalje očito je protuslovlje, kada g. kritičar piše ovo: »Dapače između jednih i drugih (fenomena) ni nema razlike. Među jednim i drugim imade takovih, koji se očito imadu pripisati nadnaravnoj sili, a za druge je dvojbeno, dok opet nekoji su takove naravi, da bi ih mogla proizvesti sila naravska.« Dakle po g. kritičaru nema razlike među njima i ima razlike, jer među jednima i drugima nabraja tri različite vrste: naravni, nadnaravni i dvojbeni fenomeni!

na *γ*): Napokon pri promatranju hipnotičnih fenomena nijesam zaključivao a posse ad esse, nego sam primijenio općenito priznato načelo, da ne možemo logično niti s pravom zaključivati kod nijednog fenomena na vanprirodni uzrok, dok po načelu uzročnosti nijesu isključeni prirodni uzroci. Ovim su, mislim, oboreni dostatno barem glavni i bitni

¹⁸³ Carević o. c. st. 77—85.

prigovori, koje je g. dr. Pazman iznio proti mojoj studiji o hipnotizmu. Hipnotizam dakle nije đavolskog porijekla, to je prirodni pojav, po sebi je moralno indiferentan, a u praksi je katkada dozvoljen u svrhe liječenja i znanosti uz potrebite mjere opreznosti.

Istina je, da u navadanju prirodnih uzroka hipnotizma znanost nije još doprla do potpune sigurnosti, jer je n u t a r n j i m e k a n i z a m hipnotičnih fenomena još dosta skrovit, nijesu nam potpuno poznati svi fiziološko-psihološki zakoni i narav spoja između duše i tijela, te nije isključeno, da ima tu i drugih prirodnih uzrokâ, za koje sada ne znamo; stoga usvajam u pitanju riječi C o c o n n i e r - a, koji veli: »rado »kažem o mnijenju, koje ovdje razlažem, ono, što je sv. »Augustin rekao o svojoj glasovitoj teoriji upogled šest »dana u genezi: »Nije mi namjera ovo moje mnijenje tako »uporno držati, kao da se ne bi moglo pronaći drugo, bolje »od ovoga.«¹⁸⁴ Jedno možemo ipak s pravom i bez straha na svršetku ovog razlaganja ustvrditi, a to je, da dosada još nikomu nije uspjelo dokazati očito protuslovlje ili n e r a z m j e r j e između znanstveno konstatovanih hipnotičnih fenomena i prirodnih uzrokâ, koje navadaju pristaše prirodnosti hipnotizma, t. j. nije očito i sigurno isključeno, da je hipnotizam učinak prirodnih uzroka, i po tom z n a n s t v e n i hipnotizam imamo u praksi smatrati prirodnim pojavom, po sebi moralno indiferentnim, a u nekim okolnostima dopuštenim, uslijed česa je zaključak g. kritičara, da je hipnotizam u praksi apsolutno nedopušten kao i spiritizam, potpuno neispravan; mnijenje je naime o p r i r o d n o s t i hipnotizma u istinu vjerojatno (sententia vere probabilis), pak ga se može slobodno u praksi slijediti; a i mnijenje je o d o p u š t e n o s t i hipnotizovanja također vjerojatno, pak ga je dopušteno slijediti u onim slučajevima, kada se lakše može postignuti zdravlje ili poboljšanje zdravlja pomoću hipnotizma, nego li bez hipnotizma.

¹⁸⁴ »... je dis volontiers de l'opinion, que je viens de proposer ce »que saint Augustin disait de sa fameuse theorie sur les six jours de la »Genèse: »Neque ita hanc confirmo, ut aliam quae prae- »ponenda sit, inveniri non posse contendam« (Super Genesim ad litteram c. 18.) V. C o c o n n i e r o. c. p. 288.

14. Zaglavak (Epilog.)

Poskupac svega, što razabراسmo u studiji o hipnotizmu i u ovom odgovoru, jest slijedeći:

1. Hipnoza je posebno psiho-fizično stanje, prouzročeno na umjetni način, koje sugestivnu osjetljivost pobuđuje i pojačava. O naravi hipnoze pisci iznose različita mnijenja, ali je vjerojatnije mnijenje, koje veli, da se hipnoza u bitnosti sudara sa prirodnim snom, a razlikuje se od sna po tom, što je hipnotizovano čeljade u izvanrednoj i mnogo većoj mjeri sugestibilno, nego li naravni spavaoc i uslijed toga potpuno ovisno o hipnotizatelju pomoću sugestije. Ovako Bernheim i njegova škola, pak Liebault, Forel, Ferrandi i dr.

2. Za bit hipnoze se zahtijevaju tri uvjeta. Prvi uvjet se odnosi na pokusnu osobu, kod koje je djelovanje nadzornih moći i ravnanje osobe same sobom vrlo umanjeno ili posve obustavljeno, dok su niže moći sposobne i sklone, da primaju upliv i ravnanje od izvanjskog čimbenika; hipnotizovana osoba je dakle podložna vanjskom uplivu (patients).

Drugi uvjet se odnosi na hipnotizatelja, t. j. s njegove strane je potrebit uspješni upliv i ravnanje, koje vrši nad moćima hipnotizovane osobe.

Treći uvjet se odnosi na sredstva, t. j. kao sredstvo potrebna je za običnu (vulgarnu) hipnozu sugestija pomoću jasno izgovorene riječi (suggestio oralis), a za višu hipnozu dostatna je sugestija kakvimgod znakom.

Kad su sva tri uvjeta skupa udružena, onda imamo pravu hipnozu; ako samo jedan fali, to više nije hipnoza. Spiritizam, spiritistička telepatija i t. d. ne spadaju u hipnozu, jer se tu ne obistinjuju tri naznačena uvjeta. Spiritistički medijum n. p. nije pod tuđim uplivom (patients), nego pravi agens.

Hipnotizmom zovemo ovo posebno stanje ujedno sa vanrednim fenomenima, koji se dijele u obične i više fenomene.

3. Hipnotizam je vjerojatno prirodan fenomen. Prirodan je fenomen onaj, koji ne pokazuje nikakove vanprirodne značajke niti po svojoj supstanciji (naravi), niti po svojim uzrocima. Vanprirodan pojav po svojoj supstanciji bio bi n. pr. prolazak običnog čovjeka kroz zatvorena vrata ili uskr-

snuće mrtvaca, jer takovi pojavi po sebi prekoračuju sve ono, što prirodna bića sa svojim silama mogu da proizvedu. Nadalje pojav, koji po svojoj supstanciji ne pokazuje nikakove vanprirodne ili nadprirodne značajke, može biti nadprirodnog porijekla, ako ne stoji u nikakovom omjeru prema prirodnim sredstvima i uzrocima, od kojih je tobože proizveden, nego daleko prekoračuje njihov djelokrug kao n. pr. časovita pretvorba vode u vino prostim činom volje.

Nu hipnotizam ne pokazuje nikakove vanprirodne značajke niti po svojoj supstanciji, niti po svojim uzrocima.

A) Ne po svojoj supstanciji: *a*) ne hipnoza, jer je bitno slična naravnom snu, od kojega se samo stupnjem razlikuje.

β) ne obični fenomeni hipnotizma, jer ovi imaju sa ostalima fenomenima ljudskog života, koji su nedvojbeno prirodni, tako očitu sličnost, da ih često puta u običnom životu zamjenjujemo jedne s drugima, ili smo dapače prisiljeni nekima priznati bitnu identičnost.

Stoga prof. Bernheim¹⁸⁵ općenito tvrdi, da se u hipnozi ništa ne događa, što se ne događa ili se ne bi moglo zgoditi i u budnom stanju. Ovu bitnu sličnost odnosno identičnost hipnotičkih fenomena sa prirodnim fenomenima, kod naravnih bolesti, pak u snu, te u budnom stanju, i to na polju vegetativnom, na polju gibanja, pak sjetilne spoznaje, mašte, pamćenja, umne spoznaje i volje, vidjesmo u raspravi¹⁸⁶ i gore na str. 79.

γ) ne viši fenomeni, jer i ovi imaju slične fenomene u naravnoj rabdomanaciji i Röntgenovim zrakama, pak u iluziji i halucinaciji, te Markonijevom brzojavu, vidi studiju str. 54.—58., gdje se valovima etera prenašaju znakovi predodžbi s jednog aparata na drugi, a slično je i kod telefona bez žica.

Iz ovih analogija solidnom vjerojatnošću valjano zaključujemo, da niti hipnoza, niti obični, niti viši hipnotizam po svojoj supstanciji ne pokazuje nikakove vanprirodne karakteristike.

¹⁸⁵ Bernheim o. c. str. 49. i 93.

¹⁸⁶ Carević o. c. str. 25.—37.

B) Nadalje hipnotizam nije vanprirodan niti po svojim uzrocima, t. j. navedeni fiziološki i psihološki uzroci jesu dostatni i razmjerni hipnotičnim učincima. Po svojim uzrocima nije vanprirodna:

a) hipnoza, jer tu rade uzroci dijelom fiziološki, a dijelom psihološki. Nu i jedni i drugi su u razmjeru sa hipnozom.

1. Fiziološki uzroci jesu: posebno raspoloženje živčanog sistema kod pokusne osobe, zatim neko podražanje vidnih živaca (n. pr. kad osoba upilji očima u sjajno puće), pak podražanje slušnih živaca (kad neka osoba sluša jednolični žamor), podražanje o p i p a (kad osobu lagano tremo po obrazu ili kad prima lagane električne struje), nadalje ona promjena, te se zgađa u moždanima uslijed spomenutih čina, što Braid nazivlje nesavršenom arterijalizacijom krvi u moždanima,¹⁸⁷ a prirodoznanac i profesor sveučilišta u Vratislavi Heidenhain: priječenjem djelovanja živčanih stanica na površini velikih moždana.¹⁸⁸ Među ove uzroke može se ubrojiti također veće ili manje umijeće hipnotizatelja, njegova okretnost u rabljenju sredstava i t. d.¹⁸⁹

2. Psihološki uzrok, kojemu fiziološki uzroci služe kao sredstvo, jest sugestija, t. j. namjera, volja spavanja isključiv svaku drugu misao, te sugeriranje novih predodžbi sa strane hipnotizatelja, uslijed kojih nastaju vanredni hipnotični fenomeni.

Ovi uzroci nijesu tako neznatni, kako bi htjeli protivnici prirodnosti hipnotizma, jer pri postajanju hipnoze djeluju skupa, a ne odjelito, te jedan drugom služe sredstvom. Nikad se nije čulo, veli s pravom C o c o n n i e r (o. c. p. 174.) pobijajući pisca Franco,¹⁹⁰ da je neki hipnotizatelj uspavao čovjeka duševno i tjelesno potpuno zdrava, koji još nikada nije bio uspavan, koji onaj čas nije imao niti potrebe, niti namjere, niti volje da spava — naprosto samim udarcima

¹⁸⁷ Unvollkommene Arterialisierung des Blutes im Gehirn (Braid).

¹⁸⁸ Tätigkeitshemmung der Ganglienzellen der Grosshirnrinde. (Heidenhain.)

¹⁸⁹ Carević, Hipnotizam u svijetlu filozofije str. 42.

¹⁹⁰ Franco, L'ipnotismo tornato di moda, Tipografia Belfani -- Roma. 1899.⁴

tam-tama, ili zapuhivanjem, ili bacanjem trakova svjetlosti. Što takova može se dogoditi samo onda, ako je pokusna osoba histerična ili ako je ona već više puta bila hipnotizovana, inače se zahtijevaju jača gore spomenuta sredstva. Spomenuta naime lagana sredstva ne postižu učinka hipnoze nego kod živčano bolesnih ili već više puta hipnotizovanih. Nije po tom ispravno, kad Franco (o. c. p. 186.) veli, da se svakakvim sredstvima može svakoga hipnotizovati i stoga da hipnoza nema pravih prirodnih uzroka, jer ti bi morali biti samo neki stalni uzroci, odnosno neka stalna sredstva; nego naprotiv stoji, da hipnoza ima nekoje stalne prirodne uzroke, odnosno sredstva, koja gore nabrojismo; nekoja od tih sredstava djeluju na periferične živce i podražuju ih, nekoja djeluju osobito na sjetila i maštu, a nekoja samo na maštu, nekoja napokon pretvaraju naravni san u hipnotični.

Spomenuti fiziološki i psihološki uzroci jesu prilično dostatni, t. j. proporcijonirani su učinku hipnoze, jer bitne značajke hipnoze jesu: neredovito djelovanje osjetnog života, te nedovoljni nadzor i upravljanje sa strane razumnih moći. Nu spomenuti uzroci dostatni su i proporcijonirani za proizvedenje ovakvih bitnih značajka hipnoze, jer ove iste značajke, kako gore vidjesmo, pripadaju i naravnom snu, a iskustvo nas uči, da ih u naravnom snu prouzročuju spomenuti fiziološki i psihološki uzroci, kako se opaža kod onih, koje spopada san uslijed toga, što su im živci izmoreni gledanjem i slušanjem jednoličnih predmeta ili n. pr. kod djece, koja zaspu uslijed jednoličnog gibanja zipke i jednoličnog pjevuckanja doilje, nadalje kod onih, te zaspu, kad mirno i besposleno sjede, i na ništa ozbiljna ne misle; već se jednostavno podaju bezbrižnosti i počinku. To nam potvrđuje i temeljita usporedba geneze naravnog sna i hipnoze, koju iznosi Liebault, a mi ju opisamo u prijašnjem poglavlju. Dakle su spomenuti prirodni uzroci dostatni i prema tomu hipnotično stanje je prirodni pojav.

Stoga nema pravo F. Franco, kad piše: »Ili ćete hipnozu (prirodno) protumačiti pomoću fluida ili pomoću mašte. Nu prirodno ne možete ju protumačiti niti pomoću jednoga, niti pomoću drugoga. Dakle hipnoza je prirodno ne-

Opaska: Franco je inače vrlo vrijedan i učen pisac, nu u ovom pitanju ne možemo slijediti njegovo mnijenje, jer nas njegovi razlozi ne uvjeravaju, kao ni oni našega kritičara g. dra. J. Pazmana.

protumačiva«; jer, kako dobro opaža Lelong,¹⁹¹ ovaj dilem nije potpun; može se naime uzeti tumačenje srednje, koje posuđuje svoje čimbenike od objektivnoga Braid-Charcot-ova tumačenja (podražaj vidnih i slušnih živaca, te opipa pomoću trvenja i t. d.) i od subjektivnoga Bernheimova tumačenja (volja, mašta, sugestija i t. d.), te iz svih ovih čimbenika skupa nastaje hipnoza prirodnim načinom.

β) Po svojim uzrocima nijesu vanprirodni obični fenomeni, jer letargiju i katelepsiju prilično tumače Eymien i Janet upornom predodžbom, vidi gore str. 71., a ostale fenomene vegetativnog života, gibanja, osjetnog, spoznajnog života, razumne spoznaje i volje prilično tumači djelovanje sugestije preko mašte, koja je usko isprepletana sa svim našim duševnim moćima, te načelo o »funkcionalnom izjednačenju«, koje je najprije ustvrdio sv. Toma, a u naše doba Wundt, vidi gore 73 ss.

γ) Ne viši fenomeni, jer ih vjerojatno tumači hiperestezija, halucinacija, nejasno titranje mišica, nevidljivo šaptanje i prenašanje moždanskih podražaja preko etera.

3. Riječ u jednu: hipnotizam nije ni po svojoj supstanciji, ni po svojim uzrocima vanprirodan. Dakle hipnotizam je prirodna pojava.

4. Hipnotizovanje, uzeto apstraktno, ne posjeduje ni vanjske ni unutarnje specifične moralne dobrote ili zloće. Stoga je hipnotizovanje čin specifično moralno indiferentan; a u konkretnom slučaju postaje moralno dobar ili zločest uslijed namjere hipnotizatelja i okolnosti, u kojima se obavlja.

5. Hipnotizmom se ne mogu tumačiti čudesa Kristova, jer hipnotični fenomeni ne prelaze granica fiziološko-psihološke naravi, dočim se čudesa Kristova protežu ne samo na živčano bolesne ljude, nego na svakovrsne bolesnike, ne izuzev niti bolesti, te sastoje u ozleđi i poremećenju organa, gdje sugestija ne može apsolutno ništa pomoći; nadalje Krist je zapovijedao i elementima: umirio oluju, vjetrove zaustavio, jednom riječju mrtve uskrsavao kao Lazara, sina udovice iz Naime i kćer Jairovu. To je Krist činio uslijed

¹⁹¹ Lelong, La Vérité sur l'Hypnotisme, p. 59 (Coconnier).

punine Božanstva, koja po svjedočanstvu sv. Pavla u Njemu stanovaše.

S istoga se razloga hipnotizmom i sugestijom ne mogu tumačiti niti čudesa u Lurdes-u, koja Krist sveudilj tvori po zagovoru svoje Majke Neoskvrnjeno Začete Masabijelske Djevice.

6. Svetačka ekstaza i stigmata su također nešto sasna različita od hipnotizma, jer nastaju časovito, rane su duboke, curi puno krvi, niti se tu opažaju tri tipična stadija, što postoje od histeričnih osoba.¹⁹²

7. Hipnotizam je bitno različit od spiritizma. Spiritizam je naime općenje sa zločestim duhom, koji kao otac laži i ubojica od početka (homicida ab initio¹⁹³) jedino traži, kako će čovjeka zavesti, a katkada se u tu svrhu zna pretvoriti i u anđela svjetlosti (Satanas transfigurat se in angelum lucis¹⁹⁴), što osobito vrijedi za spiritizam, gdje se pod izlikom pobožnosti uništjuje u srcima prava vjera Kristova i čudoređe.

Stoga je dužnost ispovjednika, uzgojitelja, roditelja i svih onih, te posjeduju kakovu vlast, neprestano opominjati i žigosati sve, koji se upuštaju u takovo praznovjerje, a uputiti ih, da proučavaju i slijede božansku nauku Kristovu, koji nam je »Put, Istina i Život«. (Ego sum via, veritas et vita.)¹⁹⁵

L. D. O. M.

¹⁹² Carević o. c. str. 77 ss.

¹⁹³ I Petr. v. 8

¹⁹⁴ II Cor. XI—14.

¹⁹⁵ Ivan 14, 6.

